

4.2. ΤΑ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΑ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΑ

Γνώσεις και εμπειρίες γύρω από σύγχρονα ζητήματα πνευματισμού

Όλοι και όλες ας καταγράψουμε ερωτήσεις που έχουμε και είναι σχετικές με το θέμα: «Πνευματισμός». Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε κάποιους από τους παρακάτω ενδεικτικούς τύπους: «Γιατί... ή για ποιους λόγους... ;», «Τι θα γινόταν αν... ;», «Για ποιο σκοπό... ;», «Ποια θα ήταν η διαφορά εάν...;», «Αν υποθέσουμε ότι...», «Τι θα συνέβαινε αν γνωρίζαμε ότι... ;», «Τι θα άλλαζε αν...;».

Στη συνέχεια, ας επιλέξουμε κάποια ή κάποιες από αυτές και ας τη συζητήσουμε για λίγα λεπτά.

Βασικά χαρακτηριστικά των αφρικανικών θρησκευμάτων

Ας διαβάσουμε το παρακάτω κείμενο και ας συζητήσουμε τι παρατηρούμε, τι σκεφτόμαστε, τι αναρωτιόμαστε και τέλος τι γνωρίζουμε γύρω από το θέμα της προγονολατρίας στα αφρικανικά θρησκευματα.

Προγονολατρία

Εκείνοι που πέθαναν ποτέ δεν έφυγαν:

Υπάρχουν μέσα στη σκιά

που γίνεται όλο και παχύτερη.

Οι νεκροί δεν είναι κάτω από τη γη:

Υπάρχουν στο δέντρο που θροϊίζει,

Υπάρχουν στο δάσος που βογγά.

Υπάρχουν στο νερό που τρέχει,

Υπάρχουν στο νερό που κοιμάται,

Υπάρχουν στην καλύβα, υπάρχουν μέσα στο πλήθος.

Οι νεκροί δεν είναι νεκροί.

Εκείνοι που πέθαναν ποτέ δεν έφυγαν:

Υπάρχουν στο στήθος της γυναίκας,

Υπάρχουν στο παιδί που στριγγλίζει,

Και στο δαυλό που φλέγεται.

Οι νεκροί δεν είναι κάτω απ' τη γη:

Είναι στη φωτιά που σβήνει.

Είναι στα χόρτα που κλαίνε.

Είναι στους βράχους που θρηνούν.

Είναι στο δάσος, είναι στο σπίτι.

Οι νεκροί δεν είναι νεκροί.

Ninian Smart, *The Religious Experience of Mankind*, 1980 (1969), σ. 60.

Προσέγγιση των ιδιαιτεροτήτων της αφρικανικής θρησκευτικότητας

Ας μοιράσουμε σε ομάδες τα βασικά στοιχεία της αφρικανικής θρησκευτικότητας, για να προετοιμάσουμε σκέψεις και ερωτήσεις, με βάση τα μοτίβα: α) «Αυτό που διάβασα και για το οποίο θα ήθελα μια περαιτέρω επεξήγηση είναι: ...» και β) «Κάτι που διάβασα και μου προκάλεσε αντίδραση είναι: ...». Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός θα μπει στον ρόλο ενός περιηγητή, που καλείται σε ένα συνέδριο σχετικά με την αφρικανική θρησκευτικότητα να παρουσιάσει όσα αποκόμισε κατά την παραμονή του/της κοντά σε αφρικανούς ιθαγενείς. Οι σύνεδροι θα καταθέσουν τις σκέψεις και τις ερωτήσεις τους.

1. Κοιτίδα των αυτόχθονων αφρικανικών θρησκευμάτων

Κοιτίδα των αυτόχθονων αφρικανικών θρησκευμάτων είναι η περιοχή νότια από τη Σαχάρα. Υπάρχουν τόσα θρησκείματα όσες και οι εθνότητες, μεγάλες δηλαδή πολιτισμικές και γλωσσικές ομάδες που δε συμπίπτουν με τα αφρικανικά κράτη. Εντούτοις τα θρησκείματα αυτά μοιράζονται κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Αυτά αποτελούν την παραδοσιακή αφρικανική θρησκευτικότητα που θα περιγράψουμε στη συνέχεια.

2. Γενικά χαρακτηριστικά της θρησκευτικότητας των Αφρικανών

Αυτή συνίσταται στο μεγαλύτερο μέρος της στη λατρεία πνευμάτων. Τα πνεύματα αυτά είναι προσωποποιημένα όντα, καλά ή κακά, που κατοικούν σε φυσικά όντα ή αντικείμενα, όπως ορισμένοι άνθρωποι, δέντρα, ζώα, λίμνες, ποτάμια, βουνά, εδαφικές περιοχές· σε φυσικά φαινόμενα, όπως ο άνεμος και η βροχή, αλλά και σε φαινόμενα όπως οι επιδημικές αρρώστιες που θεωρούνται ότι είναι εξωτερικές εκδηλώσεις πνευμάτων. Πνεύματα επίσης είναι οι ψυχές των νεκρών και γενικά των προγόνων. Οι πρόγονοι αποτελούν τη μορφή εκείνη του υπερφυσικού, στην οποία περισσότερο από όλες απευθύνεται η αφρικανική θρησκευτικότητα. Αυτοί προστατεύουν την οικογένεια και εξασφαλίζουν τη γονιμότητα, την υγεία και γενικά την ευημερία της. Στα πνεύματα, προγονικά ή μη, αποδίδεται σχεδόν καθετί που συμβαίνει. Έτσι, η πίστη σ' αυτά εξηγεί τα συμβαίνοντα στον κόσμο και δημιουργεί ένα γενικό πλαίσιο που δίνει νόημα στη ζωή και μάλιστα στις διάφορες δοκιμασίες.

3. Η πίστη στον δημιουργό θεό

Παράλληλα με τα πνεύματα υπάρχει συχνά στα αφρικανικά θρησκείματα ένας υπέρτατος θεός. Αυτός διακρίνεται από το γεγονός ότι δεν εξουσιάζει κάποια επιμέρους περιοχή, αλλά το σύνολο του κόσμου, τον οποίο δημιούργησε, σύμφωνα με μια πληθώρα μύθων. Ο θεός αυτός, αφού δημιούργησε τον κόσμο, για κάποιο λόγο (π.χ. κακή συμπεριφορά των ανθρώπων ή κάποιο λάθος κτλ.), απομακρύνθηκε από αυτόν. Το θεό αυτόν δεν τον λατρεύουν, διότι θεωρείται ότι βρίσκεται πολύ μακριά για να φροντίσει για τις καθημερινές ανθρώπινες ανάγκες. Τον επικαλούνται σπανιότατα, σε πολύ εξαιρετικές περιπτώσεις. Έτσι, η αφρικανική θρησκευτικότητα συνδυάζει τον πολυθεϊσμό με το μονοθεϊσμό.

4. Οι ιεροδιάμεσοι και ο ρόλος τους στην επαφή με το υπερφυσικό

Τα πνεύματα φανερώνονται μέσα από τη λεγόμενη πνευματοληψία, δηλαδή την κατάληψη και χρήση του σώματος, της φωνής κτλ. κάποιου ζωντανού ανθρώπου, άνδρα ή γυναίκας. Οι άνθρωποι αυτοί λέγονται ιεροδιάμεσοι (σαμάνες). Μέσα από την ικανότητά τους να επικοινωνούν με τα πνεύματα επηρεάζουν πολύ τη ζωή των ανθρώπων ατομικά, αλλά και εκείνη ολόκληρων περιοχών, αφού αποφαίνονται για διάφορα σημαντικά θέματα, όπως αν πρέπει να γίνει πόλεμος, με ποια μέσα πρέπει να αντιμετωπιστεί μια κατάσταση, ποιοι κανόνες πρέπει να διέπουν την κοινωνική ζωή κ.ά. Εκτός από τους σαμάνες, πρόσωπα που χαρακτηρίζουν την αφρικανική θρησκεία είναι οι μάγοι. Επειδή ο σαμανισμός και η μαγεία δεν είναι το ίδιο, σαμάνες και μάγοι δε συμπίπτουν αναγκαστικά.

5. Τόποι και τρόποι λατρείας

Την επικοινωνία με τους προγόνους και με τα πνεύματα που γίνεται μέσω της πνευματοληψίας συμπληρώνει η επικοινωνία που γίνεται με τη λατρεία. Η λατρεία έχει πάμπολλες μορφές: από εκείνη που γίνεται στις διαβατήριες τελετές, δηλαδή στις τελετές κατά τις οποίες το άτομο περνά

από το ένα στάδιο ζωής στο άλλο, όπως η γέννηση, η εφηβεία, ο γάμος και ο θάνατος, ως τη λατρεία που γίνεται ευκαιριακά. Τελετές μύησης, κάθαρσης, ικεσίας, εξιλέωσης, ανάμνησης, επανάληψης κάποιας μυθικής πράξης (π.χ. της κοσμογονίας), προσφοράς, θυσίας, είναι κάποιες από τις βασικές της μορφές. Οι προσφορές (π.χ. τροφής) και οι θυσίες (π.χ. κάποιου ζώου) αποτελούν τον κυριότερο τύπο λατρείας. Με αυτές, ιδίως στην περίπτωση των προγόνων, επιδιώκεται η συντήρηση των υπερφυσικών όντων, ώστε και αυτά με τη σειρά τους να φροντίσουν για την ευημερία του λάτρη, της οικογένειας ή της κοινότητας. Η λατρεία γίνεται συνήθως κοντά στον τόπο όπου κατοικούν τα πνεύματα, π.χ. κάτω από κάποιο μεγάλο δέντρο, όταν πρόκειται για το πνεύμα που κατοικεί σ' αυτό, δίπλα σε ένα ποτάμι, όταν πρόκειται για το πνεύμα του ποταμού ή, στην περίπτωση των προγόνων, στους τάφους τους, στους προγονικούς ναούς κ.ο.κ. Η λατρεία των πνευμάτων διαμόρφωσε βαθιά την αφρικανική ζωή. Π.χ. η λατρεία εδαφικών περιοχών, δέντρων κτλ. καθόρισε τις καλλιεργήσιμες και μη καλλιεργήσιμες εκτάσεις, το χρόνο της καλλιέργειας, τη χρήση ή μη φωτιάς κτλ. Αλλά επηρέασε και την οργάνωση της κοινωνίας, αφού π.χ. η λατρεία ενός πνεύματος καθόριζε την περιοχή κατοικίας μιας φυλής ή μια κοινή λατρεία δημιουργούσε δεσμούς μεταξύ φυλών κτλ.

Δρίτσας, Δ., Μόσχος, Δ., Παπαλεξανδρόπουλος, Στ., *Χριστιανισμός και Θρησκειώματα Β' Γενικού Λυκείου*, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ «Διόφαντος», Αθήνα, 2011, σσ. 229-231

Η αφρικανική θρησκευτικότητα στοιχείο της αφρικανικής ψυχοσύνθεσης

Ας σκεφτούμε όσα μάθαμε για τη θρησκευτική ζωή ενός πιστού σε κάποιο αφρικανικό θρήσκευμα και ας καταγράψουμε εκείνο το στοιχείο της θρησκευτικής του ζωής, που θεωρούμε ότι είναι το πιο χαρακτηριστικό.

Στη συνέχεια, ας πάρουμε θέση συμφωνώντας ή διαφωνώντας με τις παρακάτω δηλώσεις:

- 1) Οι ιεροδιάμεσοι με την επικοινωνία τους με τα πνεύματα επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων.
- 2) Στα αφρικανικά θρησκειώματα η αιτία της εγκατάλειψης του κόσμου από τον δημιουργό θεό αποδίδεται στα πνεύματα.
- 3) Σε όλες τις αφρικανικές εθνότητες τα θρησκειώματα έχουν μια ενιαία μορφή.
- 4) Ο δημιουργός θεός στα αφρικανικά θρησκειώματα θεωρείται ότι βρίσκεται πολύ κοντά στους ανθρώπους.
- 5) Τα θρησκειώματα της αφρικανικής ηπείρου έχουν πολυθεϊστικό χαρακτήρα.